

9 თბათვე 1913 წ.

მიიღება ხელის მოწერა. ფასი
1 წლ.—5 მან. 6 თვ.—2 მ.
75 კ., 3 თვ.—1 მ. 50 კ., 1
თვ.—50 კ. სოფლის მასწავლე-
ბელთ, სამკითხველოებს და
უმადლეს სასწავლებლებში მო-
სწავლეთ დაეთმობათ 4 მან.

ქვეყნის კვარტალი საზოგადო-
მეურნეო და სალიტერატურო უზრუნველყოფის

რედაქცია ღიაა 10—3 საათ.

მისამართი: თბილისი, Габаевский пер. № 3 რედაქცია „კვლევა“. დეპოზიტის: თბილისი კვლევა.

იაკობ გოგებაშვილი
(1840—1912)

დღეს 9 თბათვეს, დი-
დუბის ეკლესიაში ქართ-
ველი საზოგადოება იხდის
წლის წირვას და პანაშ-
ვიდს ცნობილი მოღვაწის
და პედაგოგის „დედა-ენის“
შემქმნელის—**იაკობ გოგე-
ბაშვილისას**.

უკრძალ „განათლებას“ გა-
მოუცია იაკობ გოგებაშვილის
სახსოვარი წიგნი, საცა მო-
თავსებულია მისი სურათები და
ბიოგრაფიული ცნობები. წიგ-
ნი გამოცემულია ლამაზად და
კარგ ქაღალდზედ. შემოსავალი
მისი გაყიდვისაგან მოხმარდება
სახალხო განათლების ფონდის
გაძლიერებას და ამიტომ, იმე-
დია, ქართველი საზოგადოება
არ დაიშურებს ამ წიგნისათვის
ისეთ მცირე წვლილს, რო-
გორც ამ წიგნის ფასია — 15 შა-
ური.

ს ა რ ჩ ე ვ ი ქველმოქმედება და ქართველი ქალები. —
 * * —სა. თბილისის საზოგადოებრივი განათების
 და ქართვ. საზოგ. — ლ. დ —ესი შორაძენი. —
 დუტუ მეგრელისა. გემა. — ი. მკედლიშვი-
 ლისა. ნატა. — ან. კაპანაძისა. გლეხთა კავში-
 რები. — დ. ვაჩნაძისა. ქართული სტატისტიკა. —
 ნაცარასი. ეკონომიური ცხოვრება. საადგილ-მამულთ
 კომისია. — რ. გ —ესი. რაში ქძლევა 100 თუშანი
 სიღნაღის საქალები სსსწავ. — რიგიანისა. ნარევი.

ქველმოქმედება და ქართველი ქალები

(დუტუ მეგრელის წერილის გამო)

წარსულ ნომერში გვქონდა დაბეჭდილი წერი-
 ლი დუტუ მეგრელისა „ქართველ ქალთა საყურად-
 ლებოდ“ და დღეს მოვალედ ვრაცხთ ჩვენს თავს,
 პრინციპიალური აზრი გამოვსთქვათ მის ზოგიერთ
 დებულებათა შესახებ, როგორც ჩვენი სახელმძღვა-
 ნელო შეხედულება.

ქველმოქმედებას, საზოგადოთ მარტო მაშინა
 აქვს გასაპართლებელი საბუთი, როცა ცხოვრება
 მოწყობილია, მისი მაჯა ღონივრადა სცემს და პო-
 ტენციალური ძალა, დამარხული როგორც ცალკე
 პიროვნებათა, ისე მთელი ერის გულში, სათანადოთ
 გადადის მშობრავ ძალაში, რომელიც ჰქმნის საც-
 ხოვრებელ ღირებულებათ. როდესაც ყოველ ცოც-
 ხალს და ენერჯით სავეს ადამიანს შეძლება აქვს
 თავისი ძალა ფიზიკური, თუ გონებრივი მოჰკიდოს
საქმეს, როდესაც მისი მკლავის და შეგნების ძალა
 უქმად არ იფანტება მაშინ სიცოცხლე სდულს და
 ქველმოქმედება **ნორმალურ** ადგილს იჭერს. მაშინ იქ-
 მნება, იქედება თვით ერის ფსიხოლოგიაც ღ ქველმოქ-
 მედება, აგრეთვე როგორც მათხოვრობა, დამამცირე-
 ბელ მოვლენად ითვლება. დაწვრილებით ძნელია
 გამორკვევა იმ მიზეზებისა, რომელთაც შეჰქმნეს ეს
 მხარე ქართული ხასიათისა, მაგრამ ცხადია, ერი
 უქმად არ იდო ბარში, ან იწვა თემოზედ მთა-
 ში, რომ შეითვისა კეთილშობილური სიამა-
 ყე, მკაცრად მდევნელი დამამცირებელ მათხოვ-
 რობისა. ყველამ კარგად ვიცით, რომ ქარ-
 თველ კაცს, ან ნამეტნავად ქალს, იშვიათად თუ შე-
 ხვდებით მთხოვნელს კარის კარსა ბევრჯელ გვინა-
 ხავს. მართლაც სიკვდილის პირს მიმდგარი ადამიანი,
 მაგრამ გლახაობისათვის არ მიუმართნია. ჩვენებურ

გლებს ეთაკილება თხოვნა; იგი დაბეჩავებულია, მაგ-
 რამ მაინც თავის თავის იმედი აქვს და, თუ უკანას-
 კნელ დროს მაინც გაჩნდნენ საზოგადოებაში მათ-
 ხოვრები—ეს უფრო გაღატაკებულ და დავრდომილ
 წვრილ აზნაურობაში, რადგან ეამთა ვითარებამ მო-
 უსპოთ სახსარი ცხოვრებისა და უნარი მოქმედები-
 სა კი დახშული აღმოუჩნდათ: ისინი მებრძოლნი
 იყვნენ საუკუნოებით, შთამომავლობა-შთამომავლო-
 ბაზედ იარაღში ლევდა სულსა და დღეს ისინი გა-
 რიყულნი არიან ცხოვრებიდან.

აი რა ელემენტები ჰყავს ხოლმე მხედველობა-
 ში დაწინაურებულ ერებს და სახელმწიფოთ, როცა
 ფართოდ აწყობენ ქველმოქმედურ ორგანიზაციებს.
 იქ ცხოვრება **ეხლაც** სდულს, და იმათაც, ვისაც
 ზემოდან მოიკედებს ქაფივით, იმათაც ვინც დაილე-
 კება ძირზედ, ერთი სიტყვით ყველას, ვინც ცხოვ-
 რების ჩარხის ტრიალს ველარას ჰმატებს, მაგრამ
 მაინც, როგორც ადამიანი, **შებრალებას** თხოულობს
 — გაეწევა ხოლმე მაშველი ხელი.

ჩვენში კი რას ვხედავთ? სრულიად საწინააღ-
 მდეგოს: ისტორიული მიმდინარეობა ჩვენი საკუთა-
 რი კულტუროსნობისა შეფერხდა; ერი ჯერ ვერ
 შესჩვევია ახალს პირობებს და ვერ აუმათავს ახა-
 ლი ალამი თავის ხომალდზედ; მისი ენერჯია საო-
 მარი, სარწმუნოებრივი, ეროვნული შემოქმედებისა,
 ჯერ ვერ გადახალისებულა ახალს ფორმებში, კულ-
 ტურულ მისწრაფებაში ახალს ცხოვრებისადმი და,
 რასაკვირველია, დიდი და დიდი ნაწილი მისი, ჯან-
 ღონით სავსე, პოტენციალურად ბევრის შემძლები
 — განწირულია უქმაღ დებაზედ.

რა არის საჭირო ამ დროს, რა მოეთხოვება
 იმ მოწინავე ნაწილს, რომელიც გრძნობს, რომელ-
 მაც შეიგნო საჭიროება ახალის ყალიბისა ეროვ-
 ნულ ცხოვრებისათვის? გამოძებნა დროული მალა-
 მოებისა, რომელნიც აქა-იქ გააყუჩებენ ერის შვილ-
 თა ტკივილებს, თუ პალიატივების მაკიერ ძებნა იმ
 ძირითად ძალთა, რომელთაც უნდა გარდაჰქმნან
 ერთი სახე ეროვნულ ენერჯისა მეორე სახეში,
 რომელიც უფრო თანამედროვე და სიცოცხლის
 გამომღებია?

ჩვენის ღრმა რწმენით, აქამდისაც დიდ შეც-
 დომას აკეთებდა ჩვენი მოწინავე ხალხი, რომ მთა-
 ვარს ყუადლებას აქცევდა ქველმოქმედურ კულ-
 ტურულ საქმეებს და ნაკლებად ჰქმნიდა თვით ხალ-
 ხში ისეთს პირობათ, რომელნიც თავისთავად მი-
 იყვანდნენ კულტურულ განვითარებამდე. არა მარ-
 ტო კერძო პირების საქმიანობა, თვით დაწესებუ-

ლებათა და ისეთ ძლიერ ორგანიზაციის მოქმედებაც, როგორც არის თავ. - აზნაურობა — მიმართული იყო განსაკუთრებით ქველმოქმედებაზედ. თუმცა ბევრნი ფიქრობდნენ ცხოვრების პირობათა შეცვლაზედ, მაგრამ რეალურად ამის მქადაგებელნი და საქმის გამძღოლნი, ყოველთვის, თუ ძალით არ იღვევებოდნენ, „წვრილ საქმეების მოტრფილეთა“ რიცხვში მოჰყვებოდნენ ხოლმე. ასეთი კიყინი ხალისს უკარგავდა, რასაკვირველია, ახლად ფეხ-ადგმულ, ჯერეთ გაუმტკიცებელ აზრებს და სპობდა მათ.

ჩვენ საკუთარ თავზედაც კი გამოვცადეთ ასეთი კიყინი „სიტყვიერ დემოკრატიისა“, რომელიც მუდამ „დიდ პოლიტიკას“ ეპოტინებოდა და ხელიდან პატარაც უსხლტებოდა. იმის მაგიერ, რომ გავემხნევებინეთ ჩვენს პოზიციასზედ, — „ჰკა მავასაო“ დაგვძახეს და „მეწვრილმანეებად“ მოგვნათლეს. აი ასეთ უკულმართ დროს გვიხდება ცხოვრება და ისევ ძველი გზით სიარულის ქადაგება, ისევ „საქველმოქმედო ასპარეზის“ ჩვენება ქალებისათვისაც, როგორც **ორგანიული** მოთხოვნილებისა — ჩვენ მავნედ მიგვაჩნია.

ყოველი ჩვენი ღონე ეხლა სხვა მხარეს უნდა შევებრუნოთ, — ეკონომიურ გაღონიერებაზედ, და თუ ქალთა წრეები მართლაც რაიმე ძალას წარმოადგენენ — უმთავრესად აქეთ უნდა გაიწიონ. განა ცოტაა ჩვენში საქველმოქმედო საზოგადოებანი რომელნიც ინახავენ სკოლებს, სამკერვალოებს, სახელოსნოებს და სხ. ეხლა სასადილოებსაც ხსნიან, თავშესაფრებს და, მგონი, მალე არტახებიდანვე დაუწყებენ ლოლიაობას ყველა უძღურს და დაგრდომილს. რომ შესაღებელი იყოს გამოანგარიშება ყველა ამაზედ დახარჯულ თანხებისა, რომ შესაძლებელი იყვეს აღდგენა მათი, დღეს იქნება ისეთი საწარმოვო და ღირებულებათა შემქმნელი საქმენი დაწყობილიყო, რომ ღარიბ-ღატაკთ სანთლით და თუ მოსძებნიდით. გულშემატკივრობა ფრიად მოსაწონი თვისებაა ადამიანისა, მაგრამ თუ ამ გულშემატკივრობით ვნების მეტი არა მოგვაქვს რა სერთო ეროვნულ ზრდისათვის — იგი ბალღამივით უნდა ამოიქრას კანიდან და არა სალოლიავებელ საგნად იქცეს. ჩვენს პირობებში მყოფთათვის კი ქველმოქმედების **ორგანიზაცია** ორნაირად არის მავნე: ჯერ ერთი ამაზედ მოცდენილი ხალხის, სცდება ნამდვილს ეროვნულს საქმეს, შემოქმედებას და მეორეც — კი არ სპობს, ავრცელებს სიღატაკე-სიღარიბეს. იგი რყენის ხალხს, რომელსაც შეუძლიან

მოქმედება და მარტო იმიტომ არ მოქმედობს, რომ არ იცის რაზედ მოიხმაროს საკუთარი ძალა, რაში დახარჯოს ენერგია და ამით შეიძინოს სახსარი, ბევრჯელ ოჯახიც აცხოვროს.

საბოლოოდ რა ემატება ერის ჯამსა? მარტო პირნი, რომელნიც ეჩვევიან მუქთად მიღებას იმისა, რაც არ დაუმსახურებიათ და მკლავნი გადაჩვეულნი საქმეს. ჩვენი ცლა იქითკენ უნდა მივმართოთ, რომ სიღარიბე მოვსპოთ და ჩვენი ხასიათის მქონე ხალხისათვის ეს ადვილიც არის, თუ რიგიანად მოვაწყეთ მუშაობა: უკანასკნელი დაგრდომილიც არ ჩვეს საქმეზედ დადგეს, ვიდრე ხელი გაიშვიროს და მოწყალეება ითხოვოს. ქველმოქმედებით კი ჩვენ იმათაც ვაჩვევთ სიღარიბეს და გლახაობას, ვინც პირველებში თაკილობს ამას. პატივცემული დუტუ მერელი, ეთანხმება ბ-ნ ბრევერნის აზრს, რომ ქველმოქმედმა უნდა მოძებნოს მორცხვი და მიმალული ღარიბი და დაეხმაროს, ე. ი. თანდათან უნდა შეაჩვიოს იგი, რომ მუქდად მიღება სირცხვილი არ არის. ამით სიღარიბე არასოდეს არ ისპობა და პირიქით, მომავლისათვისაც ნიადაგი უმზადდება.

ამიტომ ჩვენი აზრი ქალთა ორგანიზაციების შესახებაც სულ სხვა მიმართულებას იღებს და უქვემდებარდება უდიდეს მიზანს — ეროვნულს თვითშეგნებას და მატერიალურს აღორძინებას. ჩვენ არ გამოუდგებით იმის გარჩევას თუ რა სჯობია, შეერთება კავკასიელ ქალებთან, თუ ცალკე საზოგადოების დაარსება, რადგან არსებითად ამას მნიშვნელობა არა აქვს — ეს კერძო საკითხია და მარტო თბილისელ ქალებისათვის არსებობს; მაშინ როდესაც ქალთა წრეები ეხლა ყველგან ჩნდებიან: ქუთაისში, ბათუმში, გორში, ბაქოში და სხვ.

ჩვენის აზრით, ყველაზედ რაციონალურად ამ საკითხს ჯერ-ჯერობით სწყვეტს თბილისის ქალთა ის ჯგუფი, რომელიც გვერდს უხვევს, ამ ხანად, უქმ ლაპარაკს ქალთა თანასწორობაზედ კაცებთან და პოლიტიკურ უფლებათა მოპოვებას და აპირობს რამდენიმე პრაქტიკულ საქმის დაწყებას, როგორც მაგ. მომხმარებელი კოოპერატივები. ეს აზრი ყოველად მისაბაძი და კეთილია სხვა წრეებისათვისაც და მართლაც ქალებს საუკეთესოდ შეუძლიანთ მოწყობა მომხმარებელ და საწარმოვო კოოპერატივებისაც სოფლად და ქალაქებში.

ამ მხრივ დიდ დახმარებას გაუწევენ სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოებამაც, რომელიც ამ სა-

კითხს დიდ ყურადღებას აქცევს და თავის მხრივ შეუძლიან გაუწიოს სათავეში ხელმძღვანელობა.

საქმე — საქმეა, თორემ რომელი ჯგუფი ვის მიეკედლება, ან თუ საკუთარ წრეს შეადგენს — ამას დიდი მნიშვნელობა არა აქვს. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ კავკასიელ ქალთა საზოგადოებაშიაც შეიძლება მუშაობა და ცალკეც. სამოქმედოთ სრულიად საჭირო არ არის, რომ ათასობით გროვდებოდნენ ქალები უექველად ერთად და მასლაათში ატარებდნენ დროსა.

რაც შეეხება ბექდვით ოზგანოს — ამაში სრულიად ვეთანხმებით ბ. დ. მეგრელის აზრს, რომ ქალთა ცალკე გამოცემა მოკლებულია მნიშვნელობას, რადგან ჯერ სრულიად გამორკვეული არა აქვთ არც პროგრამა, არც მიზანი, არც განსაზღვრული რაიმე მიმართულება.

ესეც არ იყვას, კიდევ ერთი ბექდვითი ორგანო, კიდევ საკმაო ხალხს და ხარჯს მოითხოვს, რაც შეიძლება მეტი ენერგიით მოხმარდეს თვით ქალთა დაწყებულ საქმეებს... დეე, ეს ერთი საქმე მაინც დაიწყოს ქართველობამ საქმიდან და არა ბექდვითი სიტყვიდან... რაშიაც ისე ბეჯითები გამოდგნენ მამაკაცები. სხვა დარგების შესახებ, საცა ქალებს შეეძლოთ დიდი ნაყოფის მოტანა — შემდეგ.

* * *

თბილისის სათ. აზნ. გიმნაზია და ქართველი საზოგადოება

(დასასრული *)

საქართველოს მცხოვრებნი, უმეტეს ნაწილად სოფლები არიან; მათი უმთავრესი მუშაობა — სოფლის მეურნეობა არის და ბუნებრივი იქნებოდა — ჩვენი ცხოვრების ხელმძღვანელთ საქალაქო პროფესიებთან ერთად, დიდი ყურადღება მიექციათ სასოფლო მრეწველობისა და მეურნეობისათვის. მაგრამ საუბედუროდ ამისათვის სრულიად მომზადებულნი არ იყვნენ, რადგან მიღებული და მათ მიერ საზოგადოებაში გატანილი კლასიკური სწავლა უნივერსიტეტის დიპლომიანად, არ აძლევდათ პრაქტიკულ ცოდნას, სოფლისათვის გამოსადეგს. მეურნეობა, ფართო მნიშვნელობით ამ სიტყვისა, მოღვაწეობა არ იყო იმ ხანად.

მაგრამ ეკონომიურმა ჩამორჩენილობამ ჩვენი სოფლისა, და უმოქმედობამ ჩვენი ინტელიგენციისა, რომელმაც არ იცის რაში და როგორ გამოიყენოს თავისი ძალა, ჩააფიქრა შეგნებული ნაწილი საზოგადოებისა, დაანახვა რომ ჩვენი ინტელიგენცია მეტად ცალმხრივია თავის განვითარებაში, და ყოველ პრაქტიკულ ცოდნას და უნარს მოკლებული, რასაც შედეგად მოსდევდა ასპარეზის უქონლობა სამუშაოდ და უკიდურესი სიღარიბე.

ყველაფერი ესე, რასაკვირველია, დემორალიზაციას ახდენდა ინტელიგენციის წრეში, რადგან არ შეიძლება ადამიანს გაუღვიძო **კულტურული მოთხოვნილებანი** და დასაკმაყოფილებელი სახსარი კი არა მისცე რა; ეს გადაგვარების გზაზედ აყენებს ადამიანს, აავადებს, ნევრასტენიას ჰბადებს და სხვ.

მხოლოდ საზოგადოების მხურვალე საქმიანობა, ხალხის გამრჯელობასთან მჭიდროდ შეკავშირებული, ჰქმნის ისეთს გარემოებათ, საცა იფურჩქნება ეროვნული ძალა. აი რატომ გაისმა ხმები საზოგადოებაში, რომ ჩვენთვის, ქართველთათვის, საჭიროა შეიქმნას ეხლა ცხოვრებასთან უფრო ახლო მდგომი სკოლები, უფრო **პრაქტიკული და გამოსადეგი ცოდნის მიმწვდენი ჩვენი ხალხისათვის.**

როდესაც ჩვენი წინანდელი ხელმძღვანელნი აარსებდნენ საზოგადო ფულით სათავად აზნაურო სკოლას — მათ თავისი საარსებო მიზანი ჰქონდათ და კიდევაც გონივრად იქცოდნენ, რადგან უმთავრესი მიზანი იყო განათლებულ ადამიანთა გამრავლება და მათ პრაქტიკულ მოქმედებაზედ ხალხში — არავინ ფიქტობდა.

ამ სკოლამ, რომელიც მეტად იაფად აწვდიდა სწავლას ყველას, მართლაც დიდი სარგებლობა მოუტანა **თავის დროზე**, ქართველ საზოგადოებას. თავ. აზნაურობა არ ზოგავდა ფულსა თავის სკოლაზედ, მაზედ ხარჯავდა უდიდეს ნაწილს თავის ბიუჯეტისას.

სათავად-აზნაურო სკოლა გადაიქცა შემდეგ გიმნაზიად; აღზარდა რამდენიმე თაობა იმ იმედით, რომ სამშობლო მხარეს შეჰმატებდა მუშაკთ, მაგრამ უმრავლესობა აქედანაც, როგორც სახელმწიფო გიმნაზიებიდან, მიემგზავრებოდა და მიდის ეხლაც უნივერსიტეტში იმისთანა საგნების შესასწავლად, რასაც კარგი გასვალი აქვს ქალაქებში: ადვოკატურას, ექიმობას და სხ., რაც ხელსაყრელია **პირადა** კარიერისათვის. ისინი იძულებულნი ხდებოდნენ ხელი აეღოთ ისეთ სწავლაზედ, რომელიც მათ

*) იხ. „კლდე“ № 23.

პირად სურვილების დაკმაყოფილებასთან ერთად, აამაღლებდა და განავითარებდა ჩვენს ეროვნულს ეკონომიურ ძალებს, ჩვენი ხალხის მეურნეობას. იძულებულნი ხდებოდნენ, რადგან ფასი მხოლოდ კლასიკურ სწავლას და საქალაქო პროფესიებს ედებოდა ყოველთვის.

რასაკვირველია, არ შეიძლება უარყოფა ყველა ამ პროფესიების სარგებლობისა, მაგრამ ჩვენ აქ მხედველობაში გვაქვს **ხალხის ეროვნული სიმდიდრე**, რომელიც შესაძლებელია გაჩნდეს მხოლოდ თვით ხალხისავე ჩათრევით ცოცხალ მოქმედებაში, მისი შემოქმედების ამოძრავებაში; ამასთან უნდა ისწავლებოდეს და ვითარდებოდეს ეროვნული წარმოება, რომლის უმთავრესი დარგია სასოფლო მეურნეობა და მრეწველობა.

ყველა იმათგან, ვინც ათავებდა კლასიკურ სწავლას, მხოლოდ 1,4% მიდიოდა სასოფლო-სამეურნეო, ან ტექნიკურ ნაწილებზე და მარტო სულ უკანასკნელ დროს ეს რიცხვი ავიდა 3-4%-მდე. სად მიდიოდა მაშ დანარჩენი 99³/₄% ჩვენი უნივერსიტეტებისა? 60%-ზე მეტი — სახელმწიფო სამსახურში (სამოქალაქო ან სამხედრო) 30% — თავისუფალ პროფესიებს ირჩევდა და დანარჩენი 9% მეტი ხალხი არაფერს საქმეს არ აკეთებდა და მეტ ბარგად ეკიდებოდა ჩვენს საზოგადოებას. და როდესაც სახელმწიფო სამსახურში შესვლაც გაუძნელა მთავრობამ ადგილობრივ მცხოვრებთ, ქართველი ახალგაზრდობა ძალაუვნებურად სახლდებოდა რუსეთის შიდა გუბერნიებშიაც, რათა სახსარიც ეშოვნა და ცოდნაც რაშიმე გამოკყენებინა.

გულის ტკივილით ემშვიდობებოდა ახალგაზრდობა სამშობლო კიდევებს, მაგრამ რა ექმნა, როდესაც მას ისეთს აღზრდას და სწავლას ახვევდნენ თავზე, რომელსაც სამშობლო მხარეში ვერ იყენებდა და თავს გაღვიძებულ მადას და ენერგიას მხოლოდ გარედ თუ დაიკმაყოფილებდა. ან ის, ვინც რჩებოდა აქვე, განა შეუძლიანთ სთქვან, რომ მთლად შეასრულეს ვალი სამშობლოს წინაშე? მართლა სცადეს გაცნობათ ეკონომიური გასაქირი ჩვენი ხალხისა და შემუშავებული პროგრამით შესულიყვნენ მისი კეთილდღეობის ასამაღლებლად? არა ეს ცდა გამოიხატებოდა მხოლოდ პლატონიურ სურვილებში და რეალურად არაფერი კეთდებოდა. და განა არა სურდათ მათ რეალური საქმე? განა გული არ შესტკიოდათ სოფლის უნუგეშო მდგომარეობაზე? ისინი იკრიბებოდნენ, მსჯელობდნენ ჩვენი ხალხის გასაქირზედ კაბინეტებში, გულის

ტკივილით შესცქეროდნენ ბედის უკუღმართობას, გულწრფელად სურდათ შეველა სოფლისთვის, მაგრამ ვის რა შეეძლო გაეკეთებინა, როცა სათანადო ცოდნა არავის ჰქონდა, არავინ იყო სპეციალისტი, არავინ მეურნე და სხ.

რომ ჩვენს წინანდელ ხელმძღვანელთ ჰქონდათ ნათელი წარმოდგენა მეურნეობის დიდ მნიშვნელობაზედ — ეს თუნდა იქიდგანაცა სჩანს, რომ 35% თავ. აზნაურობის ყველა მოგებისა გადადებულ იყო სასოფლო-მეურნეობის გაუმჯობესებისათვის. მაგრამ, საუბედუროდ, მცოდნე სპეციალისტთა უქონლობა, უქონლობა რაიმე სახელმძღვანელო განზრახვისა და მიზანშეწონილ მოქმედებისა, ჩვენი ეროვნული თვითშეგნების იდეოლოგიებისაგან, **პოლიტიკურ საკითხთა უფრო მაღლა დაყენებამ ეკონომიურზედ** და სხ. ის თანხა, რომელიც ნახევარ მილიონამდე ავიდა, დაახარჯვინა სრულიად სხვა მიზნებზედ, რომელთაც არავითარი კავშირი არა აქვთ სასოფლო მეურნეობასთან.

იმ თავითვე რომ მოწყობილიყო მწყობრი და ჩვენ პირობებთან შეგუებული რაიმე სასოფლო-სამეურნეო ორგანიზაცია, იქნება ისეთ მწვავე კრიზისს აღარ განიცდიდა ჩვენი მხარე, როგორსაც დღესა ვხედავთ.

მოკლედ რომ განვიმეორათ ყველა ზემოაღნიშნული ზიანი, რომელიც მოუტანა ჩვენს ეროვნულ კეთილდღეობას კლასიკურმა სწავლამ საზოგადოთ და კერძოთ სათავად-აზნაურო გიმნაზიამ, ის დასკვნა უნდა გამოვიყვანოთ, რომ სათ. აზნაურო გიმნაზია, რომელიც წინად ყველას უფასო სწავლას აწვდიდა და შემდეგ მკირე ფასიანს, **ქალაქში მიერეკება სოფლიდან საუკეთესო ინტელიგენტურ ძალებს** და სოფელს უხელმძღვანელოდ და უშუშაკებოდა სტოვეებს; ეს გარემოება კი ჰქმნის ჩამორჩენილობას ჩვენი სოფლისას და დაბალ ხარისხს სასოფლო სამეურნეო მრეწველობისას.

ჩვენი თავად-აზნაურები ყველა ღონეს ხმარობენ ეხლა, რომ რაიმე სწავლა მიაღებინონ შეილებს და რადგან ყველაზედ იაფი და მისაწლომი — კლასიკური სწავლაა სათავად-აზნაურო გიმნაზიაში, ყველას იქ მიჰყავს თავისი შვილი, თუნდაც მოწადინებული იყვეს სხვა რომელიმე დარგსა.

თუ როგორი გაქირებულია ცხოვრება სათავად-აზნაურო გიმნაზიის მოსწავლეთა უმეტეს ნაწილისა, ძნელი წარმოსადგენია — და ყველა ეს მხოლოდ იმ შეცდომისაგან, რომ სხვა მისაწლომი სასწავლებელი არა გვაქვს. ნახევარზედ მშვირთ

მთელი სწავლის ხანაში, თვითონ სწავლაზედაც ნაკლები დრო რჩებოდა, რადგან ლუკმის საშოვნელოდ უხდებოდა პატარაობიდანვე შეგირდების აყვანა. არ აცვიათ ტანთა და ფეხთა და ამით გულს აწყლულებენ მაყურებლისას.

უნებლივთ ეკითხები შენს თავს: რაში ეჭირვებათ კლასიკური სწავლა, რომელსაც თან ახლავს 10-12 წლის განმავლობაში შიმშილი, როცა 2-5 წლის განმავლობაში შეეძლოთ შეეძინათ ისეთი პრაქტიკული ცოდნა, რომელიც არამით არ დაამახინჯებდა მათ, არამედ ლუკმასაც აშოვნინებდა და ეროვნულ ცხოვრებაშიაც სასარგებლო წევრად იქნებოდა. ჩვენ გვაქვს მრავალი ცნობა იმის შესახებ, თუ რა აუტანელ მდგომარეობაში იზრდებოდნენ და ეხლაც იმყოფება უმეტესი ნაწილი სათ.აზნაურო გიმნაზიის შეგირდებისა.

დროა მოვიდეთ გონსა, დროა თავი დავანებოთ ასეთ უსამართლო ტანჯვას მოზარდი თაობისას და შევივინათ საჭიროება ჯანსაღი თაობის აღზრდისა, როგორც სულიერად, ისე ფიზიკურად. დროა გამოვიკვლიოთ და შევქმნათ ისეთი ტიპის სკოლები, რომელნიც უფრო საჭიროა ჩვენთვის, ჩვენი კეთილდღეობის აღსადგენად, ჩვენი ცხოვრების გამოსაკოცხლებლად და ამის და მიხედვით ვხარჯოთ საზოგადო ფული.

არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ჩვენში ისედაც არის ბევრი საშუალო სასწავლებელი, საცა კლასიკური სწავლის მიღება შეუძლიათ მსურველთ, ჩვენ კი უნდა გავასწოროთ ის ძირითადი შეცდომა უწინდელ ხელმძღვანელთა, რომელიც ჰგლეჯდა ისედაც ღარიბ სოფელს ყოველ ინტელიგენტურ ძალას და აგდებდა ქალაქში. უმთავრესი ყურადღება უნდა მიექცეს იმას, რომ **სოფლელი სოფელს დაუბრუნდეს**, აღკურვილი საკმაო ცოდნით და განვითარებით, რომ დაბეჩავებულ და განადგურებულ სამშობლოში შეიტანოს სასარგებლო პრაქტიკული ცოდნა, გააღონიეროს ხალხი, კულტურული მუშაობა გააჩაღოს.

მამებს ეგონათ, რომ აღზრდილნი შვილნი დაუბრუნდებიან სოფელს ან მატერიალურად მაინც დაეხმარებიან მეურნეობის გასაუმჯობესებლად, მაგრამ იმედები გაუცრუვდათ, რადგან შვილები ან მიდიოდნენ რუსეთს, ან აქვე ქალაქში რჩებოდნენ, გატაცებულნი ქალაქის ცხოვრებით და სოფელს შარტო დასასვენებლად და იგონებდნენ ზაფხულობით.

ყველა ზემო ნათქვამიდან ვხედავთ, თუ რა საშუალებები შედეგი მოჰყვა იმას, რომ ჩვენში ყველა მარტო კლასიკურ სწავლას იღებს და არა აქვს არავითარი სპეციალური ცოდნა.

ამათში, რასაკვირველია, სათავად-აზნაურო გიმნაზიის აღზრდილნიც იძულებულნი არიან ქალაქს მიეკედლონ, ბევრჯელ სახელმწიფო სამსახურშიც და გაუბრიან სოფელს. ამით ისინი ვერ ემსახურებიან პირდაპირ მათს ეროვნულ დანიშნულებას, ეკონომიურ და სულიერ აღორძინებას ხალხსას და ამგვარად ვერ ამართლებენ იმ მატერიალურ მსხვერპლს, რომელიც მოაქვს საზოგადოებას მათ აღზრდისათვის. ყველა ის მიზანი, რომელსაც ემსახურება ქართული გიმნაზია, გარდა ენისა უფრო ადვილი მისაღწევია სახელმწიფო გიმნაზიების საშუალებით.

ამბობენ, რომ ქართული გიმნაზია ხელს უწყობს ენის შენარჩუნებასაო — ეს მართალია და ნამეტნავად მნიშვნელოვანიც იმდენად, რამდენადაც იქ აღზრდილნი რჩებიან საქართველოში, მაგრამ, საინტერესოა ვიცოდეთ, რა სარგებლობა აქვს ქართველ საზოგადოებას (რომელიც ყოველწლივ რამდენიმე ათას თუმანს ხარჯავს სკოლაზე), რომ ქართველ მოხელეთ ან აფიცრებმა იცოდნენ კარგი ქართული... რუსეთის შიდა გუბერნიებში სამსახურის დროს. ან განა მარტო კლასიკურ გიმნაზიაში შეიძლება ენის დაცვა? ყოველი სკოლა, იქნება იგი სასოფლო-სამეურნეო, სახელოსნო, თუ სხვა რამ, თუ კი წესიერად მოეწყობა, უქველად გარანტიას მოგვცემს ენის შენარჩუნებისა და საზოგადოებაში გავრცელებისას. თუ ნამდვილად გვსურს ენისათვის ზრუნვა და მისი შენარჩუნება, მაშინ თვით საგნების **სწავლება უნდა მოვაწყოთ ქართულად** (რასაც ახალი კანონიც უწყობს ხელსა).

ამიტომ ენის მხრივ, არც ერთი სკოლა საფრთხეს არ წარმოადგენს. როგორც უნდა იყვეს, იგი ყოველთვის ენის დამცველი იქნება.

მაშ როგორი ტიპის სკოლებია საჭირო ჩვენთვის თუ საკითხს ეროვნულ ეკონომიკის თვალსაზრისით შევხედავთ?

1) დაბალი და საშუალო სასოფლო-სამეურნეო სასწავლებლები სოფელსა და ქალაქებში (უმალღესი სკოლა ამ ტიპისა იქნება პოლიტექნიკური).

2) დაბალი და საშუალო სახელოსნო და ტექნიკური სკოლები.

3) კლასიკური გიმნაზია, ნაკლები მამულებით და ქართული სწავლებით.

4) სამასწავლებლო ინსტიტუტი ამ სკოლების მასწავლებელთა მოსამზადებლად.

რასაკვირველია, ყველა ეს უნდა განხორციელდეს ნელ-ნელა და წინადავე გარკვეულ პროგრამის მიხედვით. სწავლება ყველა ახალ სკოლაში უნდა იყოს, რაც შეიძლება მცირე ფასიანი და ყოველგვარი საშუალებით უნდა ვიზიდავდეთ შიგა ახლოგაზრდობას. შესაძლებელია, პირველ ხანებში ახლოგაზრდობა არც კი მიდიოდეს ამ სკოლებში ხალისიანად, რადგან მამებისაგან უკვე დაავადებულია კლასიციზმით და სამეურნეო, ან სხვა სპეციალურ სწავლას თითქმის ზიზლით უყურებს, როგორც დაბალი ხარისხისას. მაგრამ ეს მალე მოგვარდება, რადგან ეხლაც არიან აქა-იქ გაბნეული ინტელიგენტი სოფლის მეურნენი, რომელნიც თავისი მაგალითით იზიდავენ გლეხკაცობას კულტურულ მეურნეობისაკენ.

ხარჯი, გაწეული საზოგადოებისაგან ასეთ სკოლაზედ — დასანანი კი არ იქნება, არამედ სასარგებლოც, რადგან იგი ისევე საქართველოში დარჩება და დაუბრუნდება მკოდნე პირების სახით და არა გაიფანტება ჩინოზნიკებზედ, რომელნიც გადისხვეწებიან ხოლმე რუსეთში.

რაც შეეხება სათავად-აზნაურო გიმნაზიას, მისი ისტორია ასეთია: იგი ფართოვდებოდა და ბოლოს სრულ გიმნაზიადაც გადაიქცა, მაგრამ მისი ხელმძღვანელნი ამაზედაც არ ჩერდებიან და ყოველწლივ უმატებენ და უმატებენ ახალ პარალელურ კლასებს, რაც უფრო და უფრო დიდ ხარჯებს იწვევს, რასაკვირველია.

ჩვენის აზრით, ასეთს ანორმალურ მოვლენას უნდა საზღვარი დაედოს, რადგან ქართულ ცხოვრებას სხვა აუცილებელი საჭიროებანიც ახვევია ვალად და სხვა გვარი სკოლებიც სჭირია კიდევ.

თავად აზნაურობა მოვალეა, გაუწიოს ანგარიში სხვა უფრო თანამედროულ მოახოვნილებათ ჩვენი ერისას, დაუნიშნოს **გარდაწვევითი** სუფსილია ქართულ გიმნაზიას და ნება მისცეს თავად გამოძებნოს ზედმეტი თანხები, თუნდა, მაკალითად, სწავლის ფასის მომატებით, რაც თავისი მხრით შეასუსტებს კლასიკურ სწავლის წყურვილის და გზას გაუხსნა სპრაქტიკულ ცოდნას.

შეიძლება სკოლამ კიდევაც შეამკიროს თანდათან პარალელური კლასები, რადგან არ შეიძლება ერს ჰქონდეს მშვენიერი გიმნაზია, ფართო, დიდი და ლამაზი და ამასთანავე არც ერთი პრაქტიკული ცოდნის სასწავლებელი, არც ერთი იმის

თანა, რომელიც ეგუებოდეს მის ნამდვილ ცხოვრებას, მისი ხალხის უმეტესობის უმთავრესს საცხოვრებელს მეურნეობას.

თვით ის უზარ-მაზარი შენობა, რომელიც დღეს ნახევარზედ ან ცარიელია, ან სხვებს უჭირავთ, შეიძლება განაწილდეს სხვა და სხვა ტიპის სკოლებისათვის და სრულად გამოსადეგარი გახდეს მომავალში მაინც.

ლ. დ.

შ ო რ ი დ ა ნ

III

სამავალითო საზოგადოება

ამ რამდენისამე წლის წინად თითქმის ერთსა და იმავე დროს დაარსდნენ თბილისში საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო და ქართულ სიტყვა-კაზმულ მწერლობის საზოგადოებანი.

ქართველი საზოგადოება ორივეს დიდის თანაგრძობით მიეგება, როგორც მეტად საჭირო და სასარგებლო დაწესებულებათ, და ბევრ იმედს ამყარებდა მათზე.

პირველმა სავსებით გაამართლა ეს იმედები და თამამად შეგვიძლია ვსთქვათ რომ ამიერიდან ქართულ ისტორიის და ეთნოგრაფიის საქმე, როგორც მეცნიერულ კვლევა ძიების მხრივ, ისე პრაქტიკულად, შეიძლება უზრუნველყოფილად ჩაითვალოს. ამის სრული თავმდება საზოგადოების 1911 და 1912 წლების ანგარიში, რომელიც ახლა ხან ცალკე ბროშიურად გამოვიდა და დაუბრუნდა წევრებს. 1912 წლის ანგარიში მოთავსებულია „კლდის“ №. № 22 და 23-ში.

ათვალიერებთ ამ ანგარიშს და თქვენს განცვიფრებას საზღვარი არა აქვს: საზოგადოების ქონება, განსაკუთრებით მუზეუმი და წიგნთსაცავი პირდაპირ საზღაპროდ იზრდება; საზოგადოების მოქმედება აგრეთვე თვალსაჩინოდ ვითარდება ყოველ წლივ.

სამწუხაროდ, ქართულ სიტყვა-კაზმულ მწერლობის საზოგადოებამ არამც თუ მხარი ვერ დაუშვენა ამ მხრივ საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებას, არამედ ამ ბოლო დროს რომ კრებულ „გრდემლის“ ორი ტომი არ გამოეცა, პირდაპირ

დაარსებისათნავე მოსპობილად უნდა ჩაგვეთვა-
ლა...

არ ვიცი სხვები რითი ხსნიან ამ გარემოებას
და მე კი მხოლოდ საისტორიო და საეთნოგრაფიო
საზოგადოების ხელმძღვანელთა საქმის სიყვარული-
თა და ენერგიით და სიტყვა-კაზმულ მწერლობის
საზოგადოების უპატრონობით შემიძლია ავხსნა.

ღიას, უკანასკნელისთვისაც ბედს რომ გაელი-
მა და ბ.ბ. ექვთ. თაყაიშვილისა, ალ. სარაჯიშვი-
ლისა და სხვა მათ ამხანაგთა მზგავსი ძიძა-მორღუ-
ები გაეჩინა, დარწმუნებული ვარ, ისიც უფრო მეტ
სიციცხლეს გამოიჩინდა და ჩვენ დაბეჩავებულ
სიტყვა-კაზმულ მწერლობას ბევრ სარგებლობას
მოუტანდა!..

მახსოვს, წავიკითხე თუ არა გაზეთებში საის-
ტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების წესდე-
ბის დამტკიცებისა და მოქმედების დაწყების ამბავი,
მაშინვე მომივიდა, როგორც თვით წესდება, ისე
ცნობაც, რომ საზოგადო კრებამ წვევრად ავირჩია-
თო. რასაკვირველია, მადლობა მოვახსენე გამგეობას
და საწევრო ფულიც გავუგზავნე. გავიდა ცოტა
ხანი, საზოგადოების ძვირფასი გამოცემა მივიღე.
მეორე წელიწადი რომ თავდებოდა, ვხედავ, მომ-
დის უწყება, სამ მანეთ და ერთ აბაზიან ფას დარ-
ქმეულ წერილის მიღების შესახებ. მივხვდი, რომ
ერთხელვე ნაკისრ მოვალეობის ასრულების მოგო-
ნება იყო და დაუყოვნებლივ გამოვისყიდე მოსული
წერილი, რომელიც საზოგადოების ხაზინადრისაგან
ხელმოწერილი საწევრო ფულის მიღების ბარათი
აღმოჩნდა. მას აქეთ ყოველთვის თავ თავის დროზე
ვიღებ, როგორც საზოგადოების გამოცემათ,
ისე დასახელებულ ბარათებს და ვიხდი საწევრო
ფულს...

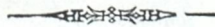
სხვა რომ არა ვთქვათრა, ხომ ხედავთ, რა
უბრალო საშუალებისთვის მიუგნიათ საისტორიო
და საეთნოგრაფიო საზოგადოების გამგეთ წევრთა
მოსაპოვებლად, მათ თანაგრძნობის დასამსახურებ-
ლად და საწევრო ფულისაც თავ-თავის დროზე
მისაღებად!

ახლა გადავიდეთ სიტყვა-კაზმულ მწერლობის
საზოგადოების გამგეობის მოქმედებაზე ამ მხრივ!
მგონია რომ ამ საზოგადოებასთან უფრო ახლოს
უნდა ვყოფილიყავი, როგორც დიდი ხნის სიტ-
ყვა-კაზმულ მწერლობის მოყვარული, ვინემ საის-
ტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებასთან, მაგ-
რამ არამც თუ წინდაწინვე არა უცნობებით რა,
იქ წერილის პასუხიც არ მომსვლია, რომელიც
თვითონ მოვიწერე, და დღესაც არ ვიცი, ვირიც-
ხები საზოგადოების წევრად. თუ არა?..

რალა ბევრი გავავრძელო? საისტორიო და სა-
ეთნოგრაფიო საზოგადოების ხელმძღვანელთა მოქ-
მედება პირდაპირ სამაგალითოდ უნდა ჩაითვალოს,
როგორც სიტყვა-კაზმულ მწერლობის საზოგადოე-
ბის, ისე სხვა ყველა ჩვენ საზოგადოებათა გამგე-
თათვის.

მაშ, უღრმესი მადლობა მოვახსენოთ პირველთ
და ვისურვოთ, რომ მათებრი პატრონ-მზრუნველი
სხვა ჩვენ საზოგადოებათ და მათ შორის სიტყვა-
კაზმულ მწერლობასაც გამოსჩენოდეს! თუ ხალ-
ხის ბრძნული თქმულებით უპატრონო ეკლესიასაც-
კი ეშმაკები დაეპატრონებიან, რა ვასაკვირველია,
რომ უპატრონო საზოგადოება—მიზანს ვერ აღწევ-
დეს, საიმისო სარგებლობა ვერ მოჰქონდეს?..

დუტუ მეგრელი.

ბ ე მ ი

სსსს... ქარი ჰქრის, ტყე ტოტებს იქნევს, მწვანით შემოსილს და მოკაზმულსა,
ზღვა ნაპირისკენ მოგორავს, იწევს, ზღვა ეომება თვისსავე სულსა...
ვისი გემია, ზედ რომ მისცურავს, გემი მწირი და თავ-განწირული?
ვისი გემია, ზღვა რომ ვერ ჰბურავს, ვისი გემია იგი გმირული?..
სულაც არ უკრთის ზღვის ბობოქრებას, სულაც არ უკრთის მეზღვაურთ წერას —
ოლონდ განშორდეს ძველსა ცხოვრებას, ოლონდ განშორდეს ძველ ქვეყნის კერას...
ზღვა კვლავ მრისხანებს... ტალღათ ჩრდილები უცნობ სივრცეში უვლიან ბუქნას
და მიჰქრის გემი, რომ ტკივილები სხვა მხარეს ანდოს, სხვა მხარეს უთხრას!

ი. მჭედლიშვილი.

ნ ა ტ ო

ა

სოფელ მადრანის მცხოვრებთ რომ გაიგეს დიმიტრი გაჭკირაძის ღამაში, ცამეტე წლის კეთილშობილი ქალი მოუყვანია ცოლათო, სხინლად გაუგვირდათ და დიდი მითქმა-მოთქმა შეიქმნა. უსაქმო ხალხი და ცნობის მოყვარენი გაჭკირაძის კარმიდამოს გარემოთ შემოეხვივნენ და შექნეს ერთი დაუსრულებელი კიჟინი. ზოგი ზაწია სარკმლიდან იჭვრიტებოდა, ზოგი კარებიდან და ცელქი ბიჭ-ბუჭები ბანხედან — კი ავიდნენ და ბუხრიდგან ჩასტყვროდნენ. რა დარწმუნდნენ, რომ ამბავი მართალი გამოდგა და ნახეს ჰატარდალი, მისი მორთვამოკაზმულობა, ჩორჩი ვეგვილივით ბავშვური სხე, მისი ემაწვილური მისხრა-მისხრა, — ვეკლას სიბრალული აქტა მათი ცოლ-ქმრობა იმდენად შეუფერებელი იყო, რომ ბევრმა სმა-მადლო ღანძღვა-გინებაც დაიწყო; მოუსუენარი ახალგაზრდები ათასნაირ მასხარულ შენიშვნებს უკეთებდნენ მეფეს. ერთმა ხანში შესულმა მანდილო სანმა ქვითინიც კი მართო და სთქვა: — „მანც დელაკატის ბედი დაწვევლილია“...

გაჭკირაძე საშუალო ტანის კაცი იყო, რომელსაც მრგვალი, მსხვილი მუცელი უშნოდ გამოჰბეროდა; სხინთ შავს, თვალთ ელამს, ჰატარა, ვიწრო შუბლი და ისიც შებღუნული ჰქონდა, რომელიც მანც ვერა ჭყარავლად დიდ ჭრილობასავით მუბლზედ გადაჭდულ ორ ღარსა; დიდი ყურები წინ წამოშვებული. ცხვირი ბრტყელი, ჩაწითლებულ-ჩამავებული, ტუჩები მსხვილი, გადმობრუნებული, სიადგანაც ჩაყანებული კბილები გამოსჩანდნენ. ამასთანავე ქისა და მელიოტი იყო, ხოლო მარცხენა მხარეზედ ობლებსავით გამოიყურებოდნენ რამდენიმე ღორის ჯაგარსავით მომხე ბეწვები. დიმიტრი გაჭკირაძის ტანმოცილობას შეადგენდა ევლიანი უქუსლო წაღები, მოკლე ჩითის ახალუხი, გრძელი ჩოხა, უბრალო ბადლებით მოჭედლი, თასმის ქამარი და მისკაის ფერი გახუნებული გარბაღდის ქუდი, რომელსაც ზამთარ ზაფხულ სხლშიაც არ იშორებდა თავიდან. მისი ქონება ერთი დღიური ვენახის, ისიც ჰირველი ცოლის ნამზითკარი და დღე-ნახევრის სხსნავ-სათესი მიწა იყო. ერთი ძველებური დარბაზი, რომელშიაც ოდესღაც თვითონაც და მისი ხარ-კამეჩიც ერთად თავსდებოდნენ. ხოლო ეხლა კი შეატყობდით, წინანდელთან შედარებით დიდი დარბაზი ცოტა მოლასათებულყოფი გაჭკირაძის ერთად ერთი ქალის, კეკეს მეტადინებით. გრძელი ოდრო-ჩოლრო ტახტი, ჭილობ-ფარდავით მოფენილი, რამ-

დენიმე მუთაქა აქა-იქ, დახვეული სკივრი, კილობანი და მრავალი ხარ-ხურა ნივთები აი ამით მოავრდებოდა მოთელი მისი უძრავ-მოძრავი ქონება.

თვით გაჭკირაძე სიტუვიერად დიდი გაქნილი და ტრახბას გახლდათ. მისი მახვილი კვეხნა-ტრახბახი კარგა შორს იყო გავრდნილი. ზოგნი, როდესაც დაინახავდნენ გაჭკირაძეს გავლიდს კარგ შენობის ახლოს, ან და კარგად მოვილი ვენახის, უეჭველად იტყობდნენ მის გასაკვანად: „ეს შენობა და ეს მამული დიმიტრი გაჭკირაძის ეკუთვნისა“. გაჭკირაძე ამის გავონებაზედ ქუდს გვერდზედ მოიქცევდა, ორ ღერის უღვაშის ტრეხს მოჭვევებდა და თან სიამოვნებით ჩაიდიებდა. აი, ამ ვაჟბატონმა მოიყვანა მეორე ცოლად ცამეტე წლის უმანკო, მშვენიერი ნატო, რომელსაც დახვედრა სხლში თხუთმეტი წლის ქალიშვილი კეკე. ნატო ეკუთვნოდა ოდესმე გვარის, მემამულე და შეძლებულს, დღეს კი ცხოვრებით დაუძღურებულ ახსნურ დავით დაუდგვრადის ოჯახს. სხვა ვაჟიშვილთა შორის, ნატოს ჰირველი ალაგი ეჭირა. დედ-მამა მარტო ნატოს ევლებოდნენ თავსა. ნატო იყო მათი ფიქრიც და დარდიც, მწუხარებაც და სიამოვნებაც. ნატო რომ ნაწვენი ეოფილიყო ვისგანმე, ან რაზედმე დაფიქრებული. მშობლებს ჩონქალი შეუღებოდათ და სწუხდნენ, ჩვენ ხომ არა ვართ მიზეზით და დაუწვევდნენ ალერსით მიფერებას. მშობლები არ აკლებდნენ აგრეთვე სუფთად ჩნმა-დახურვას, რაც უფრო ამშვენებდა მის ღამაზ სხეს, მავალივით მოუყუენე თავლებს, ჰატარა წითელ ტუჩებს, შავი თამის წვედიად კულულებს, რომელნიც თეთრ გაშლილ შუბლზედ მომხიბვლელად ირხეოდნენ. მისი მოხდენილი ნახი ტიკტიკი, სიცილ-ხარხარი ალაფროთავანება უკვლავ, დარდით სავსე მომაკვდავთ. ნატოს სიღამაზს ბევრი მისი ტოლი ქალი შენატროდა და ეს ბუნებით კეკლური, ხარხარი ქნილება დღეს დიმიტრი გაჭკირაძემ კანონიერ ცოლად გაიხლა.

ხალხმა ისიც მალე გაიგო, რომ ნატოს მოყვანა და მისი მშობლების დაბრმავება მარტო გაჭკირაძის საქმე არ იყო; რომ ამ ქორწინების მოხდენა ერთი დახელავრებული მაჭანკლის, ესტატე ტუავიშვილის ოსტობობა გახლდათ. თავისი გაქნილი ქცევით ბევრი ახალგაზრდა ქალი და ვაჟი გაუუბედურებია, ამ მაჭანკალს უხვად აჯილდოვებდნენ და გასაკვირველი არ არის, რომ თუმცა ტუავიშვილს ქეკესანზე არავითარი სკუთრება არა გახნია რა, მანც იმისთანა ღაზათით ჩნმულ-დახურული დაიარებოდა, რომ თავადიშვილებში ვერ გამოარჩევდით. მის მსხვერპლთა სიაში ნატოც მოჭვევა. ესტატე ტუავიშვილმა რომ აუწერა თავისი მოხერხებული ენით ნატოს მშობლებს გაჭკირაძის ვითარება, აუარებელი სიმ-

დიდრე, ორ სართულიანი სახლი და სხვა, დაუძტა: „მართლაც, უკვლავ ამასთან ნაკლიც არის, მაგალითად სილაშაზით ვერ გიქვით, ხნაერი და ნაქვერავალი გას- ლავთ, მაგრამ მიუხედავად ამისა, ბევრი მშვენიერი ქა- ლი აცნებობს მის მიუერ ცხოვრების და ჭკუა-გონების ხელში ჩაგდებას, ხოლო მე ძანინ თქვენთვის შეშტკება, რადგან, როგორც მოგეხსენებათ, ჩვენს შორის ცოტა სათესვაობაც კი არის. შე უფრო თქვენთვის შეშტკევა გული, წვრილ-შვილის პატრონი ხართ, შეუძლვნი, და დიმიტრი გაჭკირაძე უკვლავს პატრონობას გაგიწევთ.“

ტუავიშვილის მოქარგულმა ენამ გაჭკირაძის სიმ- დიდრის შესახებ ისეთი შთაბეჭდილება მოახდინა ნატოს მშობლებზედ, რომ იგინი მეტის სინარულით ატირდნენ. როგორც დადატაკებულნი ქონებრივად და დაბეჭავებულნი, მზად იუენენ მიეთხოვებინათ თავიანთი ნატო თუნდ ორთავ თვალებით ბრმისთვის. მათ ხელი-ხელს მისცეს და პირველ დროით ერთი ხუთიანიც ჩაუღეს ხელში დიდის მოწიწებით მის გას მრჯულ და აღუთქვეს შემ- დეგისთვის კარგი ჯილდო. გადასწევითეს, ნიშნობა და ქორწილი ერთ დღეს მოეხდინათ. ტუავიშვილმა დაუნიშ- ნა დღე, როცა იგი სასიძოს მოიუგანდა, თავიანთ მხრივ ნატოს მშობლებიც შეჭვირდნენ მამზადებას. მაჭანკალმა უსურვა ნატოს მშობლებს ამ საქმეში გამარჯვება, გა- შოკეშვიდობა და უღვაშების გრენით გაუღვა თავის ცხასა.

ბ

სოფლის ეკლესია ხალხით იყო გატედილი, ტადა- რა, გრძელ-წვერა მოძღვარი, დინჯად, ბუტბუტით ას- რულიება ჯგერის-წერის წეს-რიგს. მართულ-მოკაზმული ნატო კი უფრო დამშვენებული გვირგვინით, რომლის ტოტები აღერსიანად დასერუაგდნენ მის მდელვარე ფართო გულ-შკერდზედ, გამოურგვეულ ოცნებით იყო გატაცებული. ელანდებოდა მაღალი, ორ სართულიანი სახლი, გემოვნებით მოწყობილი, კარგი სიმა-ტამა, კამ- იეტები, სათამაშოები, ტოლ-ამხანაგები და აფანსე ხტუნვა-სიცილ-ვისვისი. ნატოს ერთხელაც არ გახსენე- ბია გვერდზედ მდგომი საშიში მახინჯი კაცი, რომ ამ მოხერციან ექნებოდა სამუდამო ბინა და არა რ:ლაც სათა- მასობთან. ნატო მხოლოდ მაშინ გამოერეკვა, როდესაც იგინი ეკლესიადგან გამოიუგანეს, მშობლებმა გადაჭკონ- ნეს, ცხა დაულოტეს და შეფუ-პატარადი ურემში ჩას- ხეს, ნატომ შეჭვივლას „გაიბე დედავო“, ხოლო მოხერ- ხებული გაჭკირაძის დაუვაგებით და კამიეტებით ნატო ცოტა გაერთო და გულს გადაუკარა.

ბ

ნატო რომ შეიუგანეს ბოლისაგან გაჭკირტულ,

გაშავებულ ოთახში, რომლის შეუღესავი, აქა-იქ გამო- დრუტხული კედლები პირდაღებულ მტაცებულ ცხოველე- ბივით გამოიუერებოდნენ, შეძრწუნდა, შეშინდა, მაგრამ გული დამიშვიდა იმ აზრით, რომ ალბად ცხად გამოვი- არეთ დასასვენებლად და სახეზე ისევ ბავშვიური დიმილი აღებუტდა. ნატოს სრულებით ვერ წარმოედგინა თუ ეს, სევედის მოშგერელი ქონი დიმიტრის სახლი იყო. გული კი მანინ რადაც მოუსვენრად უნდოდა და ბეჯითად დაუ- წყო: თვალთერება სახლის მოწყობილებას, სახლს, ხალხს: ვინ რას იტუოდა, რას დანახავდა. ბავშვი თან და თან ეტკვიო შევიდა და მოსულ მცქერალთა დაპარაკიდგან ბო- ლოს მისვდა რომ ეს იყო მისი სამუდამო ბინა და არა ცხად შეხვედრილი ქონი. გაკება იმისა რომ ის მოატ- ეუეს, ურცხვად უსინდისოდ მოაშორეს მშობლებს, ძმებს, თოველგვარ ბავშვიურ გართობა-სიამოვნებას მწარედ მოხვდა გულზედ. ნატო გულ-ამოსკვნიით ასტირდა; და- მახ, ქორთუ ვარდსავით გავიებულ ღოუებზე ცრემლი შადრევანსავით გადმოსქეფდა. მის მხსველთ უკვლავს გუ- ლი აუხვილდა, უკვლავს სიბრალულით იტანჯებოდა. ვერავის- მა აღერსმა, თანაგრძნობამ, დანაპირებმა, მოტუეუბული ქალი ვერ შეაჩერა. თვით გულ-ქვა გაჭკირაძეს და ტუა- ვიშვილსაც კი სინახულის ცრემლმა გადმოსწვეთა; საში შო იყო, ბავშვს არა დამართოდა რა. დიმიტრის ქალი, რომელიც გულხელ დაკრეფილი კუთხეში ატუხულიყო და იმდურებოდა, უნებ გაშალა ხელები, გამოქანდა და გულში ჩაიკრა პატარა დედინაცვალი. ხალხში შეუკავებუ- ლი ქეთინი გაისმა. გერი მხურვალედ ჭკონინდა, ეა- ლერსებოდა, უფავებოდა, ანუგეშებოდა. ნატომ შესწვერტა ტირილი, ბავშვმა ბავშვის მიფერებაზე გაიცინა და ჭკო- თხა სდაურბოდა. კეკემ აუხსნა, რომ ის ამ მხარის შვი- ლი იყო და აქ, ნატოსთან ერთად იქნებოდა. ნატო ცო- ტა გამოცოცხლდა და ახლა თითონ გადაეხვია კეკეს და დაწყო გამოკითხვა ჩურჩულით.

— მამ, ჩიტო, შენ ჩემთან იქნები? ჰო, რა კარგია, რა მინარამ, რახან ჩემთან იქნები სულ დღეც-ღამეც; იცი, მომატუეეს სასიკვდილებმა, გასაწვერტებმა. მე შენ არას დავიმაღამ, უკვლავიერს გეტუვი, დედა არ მომიკვდეს ასეთი რამეები მითხრეს, რა... ის კაცი—ხელი მიიშ- ვორა ტუავიშვილზედ, ჩვენთან უნდა იუკეს ხოლმე, აა?

— არა, ის ფინთი კაცია, ჩვენთან რა უნდა, სახლ- ში როგორ დავაუენებთ.

— ისა? ანინა დიმიტრიზე.

— ის ჩემი მამა არის, გეხატვა— დადონებით მიუ- გო კეკემ, იმან უნდა გვაცნოფროს ორივენი. ნატომ ამო- თხრა და ნდვლიანად მიახერდა ქმარსა.

ღ

გერს და დედინაცვალს თავდავიწვებით შეუერდათ ერთმანეთი, დებსავით ერთხარად იცვამ-იხურავდნენ,

სელი-სელ ჩაიკებულნი ერთად დადიოდნენ. კეკე რომ მამს კარვად ექცეოდა, ნატოც კეკეს წაბადვით სელ-სელა ეჩვიოდა დიმიტრის; კეკე-კი თუ შინ არა უოფილიყო, ნატო მარტო არა რჩებოდა ქმართან. მინც ამ გვარ ცოლ-ქმრულ შეუფერებელ ცხოვრებით თხნი წლის განმავლობაში ორი ვაჟიშვილი შეეძინათ; ხოლო მეხუთე წლის თავსე დიმიტრის წყალმანკი გაუჩნდა და მოაძორა ქორთვა ცოლ-შვილს. ექვსი თვის შემდეგ მამის სიკვდილისა, კეკეც მიიწვალა, რომლის მიხედვად მამის მოვლას ასაბამებდნენ. ქმარსე და გერსე წინ ნატოს დედამა დაესოცა. ამობდნენ, ქალი რომ თავიანთ დაუღუვრობით უბედურობაში ჩაგდეს და ქვეყნის სლანძღაფ-დასავლობი საქმე გაისადეს, ამ შეცდომას ველას შეუძღეს და მწუხარებამ გადაიტანა თანაო.

მ

შუაღამე იქნებოდა. ცეცხლის ზირს, მოგიზგიზე მუგუზლებს წინ იჯდა ახლგაზრდა შაკებით მოსილი ქალი და ჩაშტურებით ჩასტკეროდა ცეცხლის ხმოვან ფურჩულს, უფრს უგდებდა მის სიადრულყობრივ უცნაურს მოთხრობას. თითქოს მასში გაითხულებს დაკარგულ ბედნიერებას და აწმეო უბედურებასო. ქალს შაკუნელი ფიქრები ცოცხლად აღეძრა, აუმიძრავდა, ფიქრი-ფიქრს მოსდევს, მოგონებს-მოგონებს. ერთ ბუნდოვან არეულ სურათად წინ უდგება მთელი მისი არსება. ქალს ხან და ხან ოხვრა ამოესვებოდა და ცრემლად იღვრებოდა ცხელ ხაღვერდალში, რომელიც ოხშივრად ქცეული ბოლთან ერთად მოსრიალებდა ძველებურ ბანის გვირგვინში. ტახტზე საბანში წახვეუდს ორ ზატარა ერმას ეძინა ტკბილად, რომელთა გემრიელი, ხელი ფშინავა უერთდებოდა ბანიდგან ჩამოქმრდლავ სიასა. ერმათ არ აწუნებდთ ახლგაზრდა დედის დარდი-ნადგული. ივინი უზრუნველად დასრიალებდნენ ბავშვურ ჰეროვან წადკოტში, მათი ზაწია ტურები ხამუშ-ხამუშ გაიხსნებოდნენ დიმილით და ისევ შეერთდებოდნენ. შაკებით მოსილი ქალი წამოდგებოდა, ღრმა მონუსსავით წელში მოხრილი მივიდოდა შვილებთან, ფრთხილად გაუსწორებდა საბანს, დასტკერდებოდა რამდენიმე წუთს და, ისევ კერასთან მიმჯდარი, წავიდოდა ღრმა ფიქრებში. ეს სევდიანი ღამე ზირკელი არ იყო მისთვის, მაგრამ ამაღამ უფრო ცხოველად შეიხურეს ფიქრებმა. მას ზირველად მკაფიოდ გამოეჩანდაკ თორმეტ-ცამეტე წლის ცელქი, ცქრიალა, სინოცხლით სავსე შავ-დახუნწლული თმიანი ნატო. ამ სურათმა ქალს სული აღუფრთხვანა, ნეტარების ტკბილმა დიმილმა მიმქრალი სანე გაუცოცხლა, მაგრამ სწრაფმა მოგონების ხაღველმა დაწრიდა ისევ წუთის თავდავიწყებით სია მოფინება. ნატო მხოლოდ ოდესმე იყო ბედნიერი, ნებე-

რი. ნატო მხოლოდ ოდესმე ეკუთვნოდა იმ უღარდელ, გაღალებულ ქალთა კრებულს; რომელთაც არ იციან თვით ზაწია ბავშვური დარდიც-კი რომელთაც ბავშვურ მოთხოვნილებით გული და თვალი სრული აქვთ და სხვას არ შენატრიან ბედნიერებას. ამ მოგონებამ მწვავედ მოშხამა, ხაღველი გადაართხო ნატოს სინოცხლეს და ხმა მადლა აქვითანდა: სადამდის მივადწიე, სად დავიმწვლევი, არც ერთი გულ-ღმობიერი, ღვთის აღამიანი არ მოიბოვება. მაგრამ, ღმერთო ჩემო, ან სადაა, ვინაა აღამიანი? დედაცვებს არ ვებრალევი, მამაკაცები გასასული საქონელსავით შემომტქნავიან, თვალთ მომავვენ მწონავენ, მოსვენებას არ მძლევენ, მაგრამ განა ჩემსე უარესებს ესევე დღე არ ადგებათ? მე კი ღამისი ვარ, ახლგაზრდა, მე რად აღარ დამიწეებენ დევნას? დიდი სიფრთხილე მმართებს არ ჩამითრიონ, არ ამიუოლიონ. ღმერთო, გამაღობ, რომ ერთ აღამიანს მაინც ცოტად თუ ბევრად ვებრალევი, თითო ოროლა გროშს მაწვდის, რომ სული მოვიბრუნოთ, შამილით არ დავიბოცნეთ. ღმერთმა ანოცხლოს დიდხანს ლეკანი, დიდხანს სალად ამუოფოს ..

უცნობი კარები შეინძრა; ქალი შეკრთა, ზირვეარი გადაწერა, გაიტურხა, მაგრამ კარების შენძრევა ქარს მიაწერა და კვლად განაგრძო: ესლა უპატრონობა, ქერიონობობა, ობლობა, სიღუხჭირე, სხვის ხელში შემატკერლობა, მოწყალების მოლოდინი, ეველა ერთბაშად დამატყდა...

— ღამისო ქერიო, კობტა ნატო, მიგვილე სტუმრები, ღრე გაგატარებინე, სიღარიბეს აღარ გაგრძობინებთ, შემოესმა უცნობ კარებიდან.

ქალი წამოდგა, მომავვლავის ფერი დაედო. შიშის და შეურაცხეთვისაგან ენა ჩაუფარდა, მუხლს მოკვეთა... როგორც იყო მივიდა, ორთოლვით ხატის წინ დაეშვა და მხურვალე ღოცვით შეეკედრა. ღოცვით გამხსნევეული წამოდგა, მივიდა შვილებთან დაისხრა, აკოცა.

კარს ისე ღმინვრად აუტეხეს რახური გარედან, რომ ეს ეს არის შეინგრევა, მაგრამ ძველი მუხა და რკინის ურდული ჰფარავდა ობლებს...

ღამის რანდნი უშვერის, უმართებულე სიტუეებით ილანძებოდნენ, ჰვიროდნენ, რამც ბავშვები გააღვიძა და ტირილ-წივილი შეუდგათ; ძადლი გაშმატებული ჰქვიდა, აწელებოდა აქეთ-იქით; ქათმებმა ქანდარასე მორთეს კაკანი... მთელი სახლი კვნესავოლებად გადაიქცა. ქალი ხედავდა, ხსნა აღარ იყო, ღონე მოიკრიფა, ცუდს ხელი დაავლო, შვილებს გადახედა, ამოიგმინა, კარებთან მივიდა და შესძახა.

— ძმანო, გობოვთ ორიოდ სიტყვა მათქმეინოთ

შემდეგ, დეე. როგორც განსჯის თქვენმა მამაკაცურმა სინდისმა, ისე მოაქცეთ.

იმათ ვინ მორეულთ, ტკბილად შემოსძახეს.

— სთქვი, სთქვი, ნება გაქვს, მშვენიერო ქვრივო, სთქვა რომდენიც გინდოდეს, უურს დაგივლებთ, შემდეგ მაგ ბუნხულა ხელებით კარსაც გაგვიღებ და გაგვიმას-პინძლდები კადეც, რისთვისაც კარგ ჯილდოს მიიღებ აი.

— ძმებო — ქალმა ხმა ამაღლა — იცით თქვენ, რომ დდეს მე უშწყო, უხატონო ვარ, იცით რასაკვირველია, რომ უხატონობასთან ერთად ღარიბიც ვარ, ამატომ თქვენ გინდათ ისარგებლოთ? გესმით უსუსური ბავშვების ტირილი, რომელიც გამოაწვია თქვენმა მხეცურმა საქციელმა, ადამიანური დანაშაულის მაგიერ, ძალადობით გსურ დაიკმაყოფილოთ ურცხვა წაღილი. მაგრამ ვერა, ვფიცავ დედაკაცურ ნამუსსა, ცოცხალს ვერ დამომოწაილებთ, გიჯობთ გამომრდეთ.

ქალი შეჩერდა, გული ურემდა სსინლად, ება უცხვანებდა...

გარეთ ჩუმი ღაზარაკი შეუდგათ.

ან. კაპანაძისა

(შემდეგი იქნება).

გლახთა კავშირები

ჩვენი წინა წერილებიდან მკითხველისთვის ნათელი უნდა ყოფილიყო, რომ გლახთა სასოფლო ბანკების საერთო კავშირის მოწყობა მთელ ამიერ კავკასიისა შეუძლებელია იდეურად და პრაქტიკის მხრითაც. ამიტომ ეხლა ვეცდებით საკრედიტო კოოპერაციის კავშირს სხვა გზა მოუწინაოთ.

„ბატონებო!“ იძახოდა მაღალ ტრიბუნიდან სრულიად რუსეთის საკრედიტო მოღვაწეთა კრებაზედ ცნობილი კოოპერატორი ბ. კილჩევსკი — თქვენ ყველას გინახავთ როგორ შენდება ყოველი სახლი. პირველ დღეებში მისთვის ჩაყრილი საფუძველი ძლივს მოსჩანს მიწის თხრილიდამ. მაგრამ დღითიდღე იგი იზრდება და დიდდება. დრო მოდის, როცა იგი ვეებერთელა და თვალუწვდენელ შენობად იქცევა და ამაყად, ათასი თვალით გასცქერის ყველა გამვლელ-გამომვლელს. ასე ეწყობა და შენდება დღევანდელი კოოპერატიული ორგანიზაციებიც: პირველ ხანებში, შეუმჩნეველი, პაწია, მაგრამ მკვიდრად მოწყობილი კოოპერატიული ორ-

განიზაცია, დღითიდღე ძლიერდება და ფართოვდება. კოოპერატიული შენობა იწყობა ქვევიდან ზევითამდის. და რაც უფრო მკვიდრად არის მოწყობილი დასაწყისში პატარა ორგანიზაცია, მით უფრო დიდ კოოპერატიულ შენობის ზრდა-გაფართოვებაა უზრუნველ-ყოფილი მომავალში. „ეს აზრი რუსეთის ცნობილ მოღვაწე-კოოპერატორისა სრულ სიმართლეთ უნდა ჩაითვალოს ყველა კოოპერატიულ ორგანიზაციებისთვის და ამიტომ ჩვენ საკრედიტო ამხანაგობათა კავშირის მოწყობას ეს სამართლიანი აზრი საფუძვლად უნდა დაედოს. როგორც წინადაც ვამბობდით, პირველ ქართველ გლახთა ეკონომიურ კავშირის სწორ მოწყობას დიდი და თვალსაჩინო მნიშვნელობა ეძლევა ჩვენი ქვეყნის ეროვნული ეკონომიური ცხოვრების წინსვლაში. მართლაც, ქართულ სასოფლო ბანკების კავშირი, პირველი მერცხალია ქართველ გლახთა მწყობრ გამოსვლისა ქართულ საზოგადო-ეკონომიურ ასპარეზზედ და თუ იგი მოეწყობა, როგორც ამას მოითხოვს კოოპერატიული იდეა და პრაქტიკა და მასთან ერთად ქართული ეკონომიკაც — ამ კავშირის შეუძლიან არა მარტო დიდი სარგებლობის მოტანა თვით გლახთა კრედიტის საქმისთვის, არამედ იგი დაიჭერს უპირველეს ალავს ქართულ ეკონომიურ ორგანიზაციათა შორის და ახლო მომავალში ქართულ ცხოვრებას, თავის სინათლიან შუქსაც მოჰფენს.

ჩვენშიაც სასოფლო ბანკების კავშირის მოწყობა ქვევიდან უნდა დაიწყოს, ე. იგი ადგილობრივ სარაიონო კავშირები დაარსდეს და მერმე საერთო კავშირი ყველა ქართულ სასოფლო ბანკებისა.

თუ საქართველოს რუქას გადაავლებთ თვალსა თქვენთვის ნათელი იქნება, რომ ჩვენი სამშობლოს სპეციფიური გეოგრაფიული პირობანი სწორედ ამ ნაირ საკრედიტო ორგანიზაციას მოითხოვენ. ამ გეოგრაფიულ პირობათა წყალობით, ჩვენ თვალწინ გადაშლილია მრავალფეროვანი ქვეყანა, მრავალფეროვან მეურნეობით, მრავალფეროვან ეკონომიურ ცხოვრებით და ამიტომაც მის მეურნეობის ავლადიდებას — პურს, სიმინდს, ღვინოს, ხილს, მატყლს, აბრეშუმს, თამბაქოს განსაკუთრებული გეოგრაფიულ-ეკონომიური რაიონებიცა აქვს.

პური — ქიზიყი და ზემო ქართლი; ღვინო — რიონის და ალაზნის ხეობა, სიმინდი — ყვირილას ხეობა, ხილი — ლიხვის ხეობა, თამბაქო — არტვინის და სოხუმის ოლქი და სხვა და სხვ. ამ ხსენებულ ეკონომიურ პირობებთან შეგუებული უნდა იყოს

სახალხო კრედიტის მოწყობაც. ადგილობრივ სასოფლო ბანკების კავშირი, პირველ ხანებში, გაუძღვება თავის ადგილობრივ მეურნეობას და ეკონომიურ ცხოვრებას, მერმე, როცა იგი გაძლიერდება, გაძლიერებს მოკავშირე ბანკებს და მასთან თანხებას მოიგროვებს, იგი ბუნებრივად შეუერთდება სხვა რაიონის კავშირს, ამრიგადვე მოწყობილს. ბოლოს ყველა სარაიონო კავშირები შეერთდებიან და საერთო კავშირსაც მოაწყობენ. მაგალითად დღეს შესაძლოა ჩვენს სამშობლოში 7—8 სარაიონო კავშირი დაარსდეს. დაახლოვებით შემდეგ რაიონებში: თითო-თითო — ქართლში, კახეთში და თიანეთში, ბორჩალო და თბილისის მაზრაში, შორაპნის მაზრაში, ქუთაისის მაზრაში, ზუგდიდის მაზრაში, ბათუმის და არტვინის ოლქში, სოხუმის ოლქში, რომელთაც მერმის შეუძლიანთ თავი მოიყარონ ერთ კავშირში. უკანასკნელთ სათავეში ჩაუდგება და გაუძღვება მთელ საქართველოს სახალხო კრედიტის საქმეს.

შესაძლოა, ამ რვა კავშირისთვის, მეტადრე დასავლეთ საქართველოში, რაიონების დაყოფა ცოტა სხვანაირად მოხდეს ან და იქნება 8 კავშირიც არ დააკმაყოფილებს მასა, მაინც, გავიმეორებ, რომ დაახლოვებით ასე უნდა მოეწყვნენ ადგილობრივი კავშირები ჩვენი სასოფლო ბანკებისა საქართველოში. საბოლოო გამორკვევა კი იმისა, თუ სად უნდა დაარსდნენ და როგორ, შესაძლებელია მარტო ქართულ სასოფლო ბანკების წარმომადგენელთა კრებაზედ, რომელიც ამ უამად ამისათვის უსათუოდ მოწვეულნი უნდა იყვნენ და რაც შეიძლება საჩქაროდ, რადგანაც უპატრონო საყდარს „ეშმაკები“ დაეპატრონებიან და მაშინ გვიანდა იქნება. ქართულ ეკონომიურ ცხოვრების მჭედლები ჩვენვე უნდა ვიყვნეთ.

დ. ვაჩნაძე.

ქართული სტატისტიკა

ოდესღაც ჰენრიხ ჰეინემ მთელი გერმანია სხვა და სხვა პირუტყვთა ჯოგებად დაჰყო და ხმა-მალლა სთქვა, რომ გერმანიაში ადამიანები არ არიანო.

— არიამ ღორები ნაკლებ მსუქანნი და არიან ღორები მეტად მსუქნებიო...

ჰეინეს თამამად შეეძლო ნოეს კიდობნის სხვა მოსახლენიც ეპოვნა საყვარელ სამშობლოს კიდებ-

ზედ, მაგრამ ასეთი მცირედი სიმართლის თქმაც არ აპატიეს პოეტს და ექსორია უყვიეს. გააძვეეს ძივრფას გერმანიიდან და იძულებული გახადეს რეინის იქითა მხარიდან ეცქირნა საყვარელ ფატერდანდის ღორებისათვის.

მე არ მინდა, ჩემი სამშობლო მეც ასე მომეკცეს, ამიტომ მე საქართველოს პირუტყვთა სხვა და სხვა ჯოგებად არა ვყოფ.

დავყოთ საქართველო ისეთ უღანაშაულო კატეგორიებად, როგორიც არიან

სოციალისტ-ფედრალისტები და

სოციალ-დემოკრატები

თუმცა ნოეს კიდობანი სწორედ ჩვენი იალბუზის გასწვრივ გაჩერდა არარატის მთაზედ, თუმცა შიგ არცა ყოფილა ამ ჯურის საქონელი, მაგრამ ნოეს რომ გადაუკრავს წითელი ნუნუა

ერთგვარი სოციალისტური Spiritus vini სცემია თავში და ჯადოსნურად მის გარშემოც გავრცელებულა:

Spiritu svini.

„ეს იმ დროს მოხდა“ და მას აქეთია საქართველოში გაჩნდა „ორი უმთავრესი მიმართულება“. იქნებ არ გჯერათ, მაგრამ ჩემ წინა დევს ქართული გაზეთის ნომერი, რომელშიაც მოთხრობილია, თუ რაგვარ კატეგორიებად იყოფა ერთი უნივერსიტეტის ქართველი სტუდენტობა.

ორმოცდა ათი სოციალისტ-ფედრალისტი.

ოცდა ოთხი — სოციალ-დემოკრატი

სამი — ანარქისტი

ოთხი — ნაციონალისტი

ერთი — ავტონომისტ-დემოკრატ-სოციალისტი

და ერთი — სოციალისტ-რევოლუციონერი.

ამ სტატისტიკიდან, რასაკვირველია, თქვენ ვერ გაიგებთ იმას, თუ რამდენია მათში ჰეკვიანი, ლამაზი, ჯანსალი; რამდენია მათში მდიდარი, ღარიბი; რამდენი რამდენ წელსა სწავლობს, ან როდის აპირობს გათავებას; ვერ გაიგებთ იმასაც, თუ რამდენია მათში ჰეკუთმყოფელი და მცოდნე, მაგრამ ეს ხომ არც საჭიროა!

ქართველი იმისთვის კი არ არის, რომ იცოდეს რამე.

ცხოვრებაშიაც ვგრეა.

როდესაც გეკითხებიან — ვინა ხარ? როდია მიღებული სთქვათ: ჰეკუთმყოფელი პეტრე, ან სულელი პავლე უნდა სთქვათ მოკლედ:

პავლე... პეტრე... ონოფრე...

სტუდენტებიც ამოკლებენ:

—სოციალისტ-ფედერალისტი... და გათავდა! ამასთან ჭკუათმყოფელია, თუ სულელი ვის ეკითხება, „როს მამულსა მეომარი მით ერთი ემატება“.

— სოციალ-დემოკრატი... და მორჩა!

ჭკუათმყოფელია, თუ სულელი—ვის ეკითხება! ნათქვამია: „პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა შეერთდითო და ისიც უერთდება.“

და აი ამ სტატისტიკის საშუალებით კიევის საქართველოც ზემო-მოყვანილ ცხრალად გაყოფილა. იქაც, ცივ რუსეთშიაც გაჰყოლიათ სოციალისტური Spiritus vini:

„ამნაირად კიევის ახლანდელ ქართველ სტუდენტობაშიაც ორი უმთავრესი მიმართულებაა: სოციალისტ-ფედერალისტებისა და სოციალ-დემოკრატებისა“, დასძენს კორესპონდენტი.

ან ვისთვის რა საჭიროა ცოდნა იმისი მაგ., რომ მარტო 12 კაცმა იცის (?) ისტორია და დანარჩენები ანბანსაც კი იცნობენ.

ვისთვისაა გამოსადეგი გრძელ-ვადიანი შესწავლა რისამე, როცა ისე მოკლეა გზა სახელისკენ:

სოციალისტ-ფედერალისტი

სოციალ-დემოკრატი.

მოხვალ და შენც მოღვაწე ხარ, შენც დემოკრატი, სხვას არ მოგკითხვენ საქართველოში, თუნდაც „ანს“ ვერ არჩევდე „ბანისგან“, „შინს“ „განისაგან“.

პირადად მე, როგორც ნაციონალისტი, დავსტირი კიეველ იმ ოთხ ნაციონალისტის ბედს, რომლებიც სათვალავიდან გამოუირიცხავეთ და „უმთავრეს მიმართულებათა“ რიცხვში არ მოუქცევიათ.

მაგრამ რაც შეეხება ორ „მთავარ მიმართულებას“, რომელთა შორის დამოკიდებულება იგივეა, რაც ორსა და ერთს შორის, მე ვსთვლი **შესანიშნავ მოვლენად:**

ოდესღაც სოციალ-დემოკრატები იმდენნი იყვნენ, რომ ს.-ფედერალისტები მათში ისე გრძობდნენ თავს, როგორც ის ოთხი ნაციონალისტი სოციალისტ-ფედერალისტთა უმრავლესობაში.

და რაც უფრო ღირს-შესანიშნავია, სოციალ-დემოკრატების უმრავლესობა ოთხს მაშინაც ნაციონალისტებს უწოდებდა.

მაშ რაღა გამოცვლილა?

ოთხი არ გამრავლდა

და ამ ოთხს სახელი არ გამოეცვალა!

იმ ოთხ ნაციონალისტს მე უსურვებდი სრუ-

ლიად აღგვას დედამიწის ზურგიდან, რადგან ეულად დაბადებულან.

მაგრამ რაც შეეხება სხვა ნარჩენებს—უსურვებთ გამრავლებას, ბარტყობას და მოშენებას.

— რათა?

გთხოვთ ნუ მკითხავთ? ეს ჩემი სურვილი შეუგნებელია!

ისე შეუგნებელი, როგორც კიეველ სტუდენტების ს. ფ სტმა და ს. დ—კრატობა ყოფილა შეუგნებელი „ქ. რ—ის“ მოწყობით.

როგორც შეუგნებელია ყველა ქართული სტატისტიკა.

ზოგნი იმასაც კი ამბობენ, რომ გახეთი ასე შეუგნებლად არ უნდა „აბეზღებდეს“ სტუდენტებს მთავრობასთანაო, მაგრამ „უქმი ლაყბობის“ უწყინართ რომ უწყინარნი გაიმრავლონ, განა ეს დაბეზღებაა?

ნაცარა.

ეკონომიური ცხოვრება

საადგილ-მამული კომისია. 40 კომლმა ხევსურმა მიმართა საადგილ-მამული კომისიას თხოვნით, სადაც აღწერდნენ თავის ვალატაკებულ და უმწეო ცხოვრების პირობებსა და ეხვეწებოდნენ— ბარში მამული გვიმოგვენ და დასახლებაში მოგვეშველეო. სხვათა შორის ხევსურებმა განაცხადეს, რომ თუ ეს მათი საქმე მოეწყო, მაშინ სხვა ხევსურებიც მიჰბაძავენ უკანასკნელებსა და ყველანი ბარში ჩამოსახლდებიან. საადგილ-მამული კომისიამ დაადგინა ყოველ მხრივი დახმარება აღმოუჩინოს ხევსურებს და მასთან ერთად დაავალა დ. ვაჩნაძეს და გ. მაქარაშვილს გამოიკვლიონ ხევსურების დასახლებისთვის შესაფერი მიწები ქართლ კახეთში სათავად-ახნაურო ბანკზედ დარჩენილ მამულებში.

თუ შეთ-კახეთის ახლად დაარსებულმა სამეურნეო ამხანაგობამ, რომელსაც მიზნადა აქვს სამეურნეო იარაღების სადგურების მოწყობა თელავში— სთხოვს კომისიას 5000 მანეთს დახმარებას იარაღების გამოსაწერად და ამხანაგების საქმის მოსაწყობად. საადგილ-მამული კომისიამ მათი თხოვნა გაგზავნა ქართულ სამეურნეო საზოგადოებაში და სთხოვა ამ ამხანაგობის მიზნების დაწვრილებითი გამორკვევა და წესდების განხილვა.

სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოებამ უკანასკნელ ოთხშაბათის სხდომაზე დადგინა 3⁰ მარიაობისთვის მოაწყოს საუბრები სამეურნეო საკითხებზედ სოფ. საგარეჯოში და მასთან ერთად იქვე გამართოს დემონსტრაცია ახალი გუთნის „Brabant Doubl“-ისა რომელიც საზღვარ გარედ და რუსეთში (პოლონეთში) ძალიან გავრცელებული ყოფილა.

საადგილ-მამულო კომისია და მისი მომავალი მუშაობა

ამას წინად ჩვენს ჟურნალში იყო მოყვანილი ცნობა, რომ საადგილ-მამულო კომისიას ძირითად რეორგანიზაციას უპირობენ. მისი პროექტი კიდევ შეიმუშავა ჩვენი მოღვაწეების განსაკუთრებულმა თათბირმა ღწარუდგინა დებუტატთა საკრებულოს. უმთავრეს მოტივს საადგილ-მამულო კომისიის სარეორგანიზაცია პროექტისა ის არის, რომ იგი გადაკეთდეს ჩვენთვის ძალზედ საჭირო საერობო-საკრედიტო დაწესებულებად ჩამოყალიბებულს წესდების ფორმებში და თავის მოქმედებაში ცოტად თუ ბევრად დამოუკიდებელი იყოს სადებუტატო საკრებულოსაგან, რომელიც ამ ჟამად გახვეულია მრავალ საქმეებში და ვერ შესძლებს ამ ნაირ რთულ საქმის გაძღოლას. სარეორგანიზაცია პროექტი წარდგენილი იქნება ეხლა ივნისის ქართლ-კახეთის სათავად-აზნაურო კრებაზედ, განსახილველად ღ დასამტკიცებლად. თუ საადგილ-მამულო კომისიის რეორგანიზაცია მოხდება მაშინ განახლებული კომისია, როგორც გავიგეთ, აპირობს მომავალ წელს შემდეგ მუშაობის გეგმის განხორციელებას:

1. უმთავრეს თავის მიზნად, ახალი კომისია, როგორც აქამდის, ქართულ მიწა-წყლის მოვლა-პატრონობას ისახავს ქართლ-კახეთში (თბილისის გუბერნიაში) ამიტომ მომავალ მუშაობაში მისი უმთავრესი ყურადღება ამ მხარეზე იქნება მიქცეული. მომავალ წელიწადს იგი აპირობს მუშაობის გაჩაღებას იმ რაიონებში, სადაც ქართულ მიწის მობილიზაცია უფრო გაძლიერებულია სახიფათოდ. ამისთანა რაიონებად კომისია სთვლის **თბილისის მაზრას და ბორჩალოს**. ამ რაიონებში იგი აპირობს დაწვრილებით გამოკვლევას თავისუფალ და გასაყიდად მომზადებულ მიწებისას, რომელნიც გა-

მოდებიან ახალშენების დასახლებლად; შეძლების დავგარად შეუდგება განსაკუთრებულ ახალშენების ამხანაგობათა მოწყობას და მათ დასახლებას სხენებულ რაიონებში. მასთან ერთად, სადაც დიდი მამულების ყიდვა ახალშენებს გაუძნელდებათ, იქ კომისია აპირობს მიწის მზომლის საშუალებით დაპყოს იგი ნაქრებად და ნაწილ-ნაწილად გაყიდოს; მასთან ერთად ეცდება სხვა და სხვა ბანკების საშუალებით მოუპოვოს ახალშენებს საჭირო თანხები და თუ გაქირდება თვით კომისია გასცემს მათზე გრძელ ვადიან სესხებს.

სხვა რაიონებში ქართლ-კახეთისა, კომისია ყველა ქართველ მყიდველ-გამყიდველს გაუწევს შუამავლობას, ხელმძღვანელობას და მისცემს შესაფერჩხევას. მხოლოდ თუ აქაც გამოჩნდნენ მსურველნი გადმოსახლებისა კომისია უკანასკნელესაც მოუწყობს დასახლებას. სხვათა შორის ამ წელს კომისიას მიზნადა აქვს მოაწყოს ბარში დასახლება 40 კომლი ხევსურებისა და 15 გუდამაყრელ მთიულისა რომელიმე თავისუფალ და შესაფერ სათავად-აზნაურო ბანკის მამულზედ.

2. არა ნაკლებ ყურადღებას თავის მომავალ მოქმედებაში კომისია აქცევს **მელიორატიულ დახმარების აღმოჩენასაც** ჩვენი ქვეყნისთვის. მინდვრების მორწყვა, ქაობების დაშრობა, მდინარეების ნაპირების გამაგრება, გზების გაყვანა—შეკეთება, ხიდების გაკეთება და სხვა ამგვარ მოთხოვნილებათა განხორციელებას კომისია დახმარებას უწევს. კომისიის ინჟინერი შეუდგება მომავალ წელსვე სხენებულ საჭიროებათა გამოკვლევას. მასალების შეკრფვას, პატარა უფასო პროექტების და გეგმების შედგენას. ამისთვისაც კომისია შეეცდება მთავრობის სხვა და სხვა დაწესებულებებიდან გამოიტანოს სამელიორაციო თანხები და ზოგჯერ სკუთარი თანხებიდან გაუწევს დახმარებას სამელიორაციო ამხანაგობათ სესხის სახით.

3. რადგანაც საქართველოს მომავალი ეკონომიური აღორძინება დამოკიდებულია ქართულ კოოპეციის განვითარებაზედ და მათ ორგანიზაციების მოწყობა-გამრავლებაზედ, კომისია სთვლის თავის აუცილებელივ საგნად **გაუწიოს მუდმივი დახმარება ქართულ კოოპერაციას**: საკრედიტო, მომხმარებელ, მწარმოებელ და სამეურნეო ნაწარმოების გამსაღებელ ამხანაგობათ. ეს დახმარება გამოიხატება მათთვის პატარა სესხების გაცემაში მეტადრე საქმის დასაწყისში, როცა კოოპერატიული ორგანიზაციები ეწყობიან და როდესაც ამ დახმარებას დიდი მნიშვნე-

ლობა ეძლევა. ამ სესხების გაცემას კომისია აპირობს ქართულ სასოფლო სამეურნეო საზოგადოებასთან შეთანხმებით.

4. კომისია მოაწყობს სპეციალურ ბიუროს, რომელიც ყველა მთხოვნელს მიაწვდის უფასოდ რჩევას საადგილ-მამულო—იურიდიულ და სატექნიკო კითხვებზედ.

რ. გ.

რაში ეძლევა 100 თუმანი სიღნაღის საქალებო სასწავლებელს?

მკითხველს ეცოდინება რომ თბ. გუბ. თ.-აზ. ყოველ წელს, სხვათა შორის აძლევს 1000 მან. სიღნაღის საქალებო პროგიმნაზიას; ამიტომ მეტი არ იქნება, თუ ჩვენს საზოგადოებას გააკნობთ, როგორ არის ამ სკოლაში ქართული ენის სწავლების საქმე დაყენებული.

ხსენებულ საქალებო სასწავლებელში სულ 4 კლასია და 2 განყოფილება; მოწაფეთა რიცხვი 145, აქედან 100-დის ქართველია. უმცროს მოსამზადებელ განყოფილებაში ქართული ენა სულ არ არსებობს, ალბად პედაგოგიურის მოსაზრებით ქართველებს რუსულად აწყებინებენ სწავლას. დანარჩენ I და II —ეს ერთად 2 გაკვეთილი აქვთ კვირაში, აგრეთვე შეერთებულია მე-III და IV —კლასები და ორი გაკვეთილი აქვთ კვირაში. ყველა ამ გაკვეთილებს უკანასკნელი საათები აქვს დათმობილი, ასწავლის მღვდელი —სამღვთო წერილის მასწავლებელი, დანარჩენი მასწავლებელი, დაწყებული უფროს ქალ მასწავლებლიდან, ყველა არა ქართველია; ყოველ გვარი მეცადინეობაა, ბავშვები, რაც შეიძლება რუსულად აღზარდონ.

ამავე სიღნაღში არსებობს ექვს კლასიანი სამოქალაქო სასწავლებელი, საცა 300 მოსწავლეა, აქედან 200-დის ქართველია; ქართულს ყველა განყოფილებაში ასწავლიან. აქაც ორი განყოფილება ქართულის გაკვეთილზედ ერთად არის შეერთებული, მხოლოდ ქართულ ენას დათმობილი აქვს მე-3-ე მე-4-ე საათები. სახელმძღვანელოები შემდეგია: დედა-ენა, ბუნების კარი, ქართული მწერლები,

ქართული ისტორია ქვარიაჩისა; ამას გარდა, მოსწავლეები სწერენ ქართულ ენაზედ საშინაო სამუშაოებს. მასწავლებლები, ორის გარდა, ყველა ქართველია. ამ სასწავლებელს თ.-აზ. არავითარი სუბსიდია არ ეძლევა; მიუხედავად ამისა, ქართულის სწავლება აქ ბევრად უკეთესად არის დაყენებული ვიდრე ქალების სუბსიდიან სკოლაში. ამიტომ უფრო უკეთესი და სამართლიანიც იქნება, რომ ის 1000 მან; რომელსაც თ.-აზ. იძლევა საქალებო სასწავლებლისთვის, მიეცეს განსაზღვრულის მიზნით, ესე იგი ქართულის მასწავლებელს, რომელიც მოვალე იქნება ასწავლოს ქართული, როგორც საქალებო ისე სამოქალაქო სასწავლებელში. ამ ფულით ხეირიანი მასწავლებლის შოვნაც შეიძლება და მთლად დროს ამ საგანსაც მოანდომებს და არა „სხვათა შორის“ ასწავლის ქართულს, როგორც ეს დღე-საა.

რიგიანი.

ნ ა რ ე კ ი

ერთ ამერიკელ მილიარდერს აზრად მოსვლია განხორციელება დიდი მანუბრით ფიზიკის იმ პრინციპისა, რომელიც ნებას აძლევს, მაგ. ველოსიპედისტს ერთი-მეორის უკან მდგარ, მარტო ორი თვლით სიარულისას. თვით მოძრაობა ჰქმნის იმ ახალს ძალას, რომელიც მოძრავ ველოსიპედს ზეზე იკავებს. ზემოაღნიშნულ ამერიკელს, მოუსურვებია ცალ-ლიანდაგიანი რკინის გზის გაყვანა, რომელზედაც მატარებლები ველოსიპედები ივლიან; მაგრამ, რაკი ველოსიპედი-ვაგონი თუ არ მოძრაობს, წაიქცევა ხოლმე, განზრახულია ყოველ ვაგონში გაიმართოს ფოლადის უშველებელი ბზრიალა. რომელიც მატარებლის მოძრაობაზედ იქნება დამოკიდებული: რ მდენსაც ნელა ივლის მატარებელი, იმდენად მოუჩქარებს ტრიალს ბზრიალა. ამ რივად მოწესრიგებულ მატარებლების ცდა თურმე უკვე მოახდინეს. — ესეთი გზა ბევრად იაფი ჯდება და უფრო სწრაფად მოძრაობს.

რედაქტორ-გამომცემელი

რ. გაბაშვილი.